

**ZNAČAJ PROMOCIJE U SPECIJALIZOVANIM MEDIJIMA
ZA RAZVOJ RURALNOG TURIZMA U SRBIJI**

**IMPORTANCE OF PROMOTION IN SPECIALIZED MEDIA FOR
THE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM IN SERBIA**

dr GORDANA RADOVIĆ, docent
„Dnevnik–Poljoprivrednik“ AD, Novi Sad

dr RADOVAN PEJANOVIĆ, redovni profesor
Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Apstrakt: *Uloga i značaj specijalizovanih medija u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja je, pre svega, u transferu znanja stručnjaka i naučnika, koji se teorijski i praktično bave ruralnim turizmom, ka poljoprivrednim subjektima. Značaj specijalizovanih medija je i u informisanju poljoprivrednih subjekata o zakonskoj regulativi i mogućnostima finansiranja ruralnog turizma u Srbiji, kao i u promociji primera dobre prakse. U navedenu svrhu posebno je važna uloga specijalizovanih medija sa dugom tradicijom, kao što su list „Poljoprivrednik“ i knjiga „Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar“, u izdanju „Dnevnik–Poljoprivrednik“ AD, Novi Sad. Iskustvo Srbije potvrđuje tezu o važnosti ovakve promocije ruralnog turizma.*

Ključne reči: *Ruralni turizam, promocija, specijalizovani mediji, Republika Srbija*

Abstract: *The role and importance of specialized media in the field of agriculture and rural development is, above all, the transfer of knowledge of experts and scientists, who are theoretically and practically involved in rural tourism, towards agricultural entities. The importance of specialized media is also in informing agricultural entities about legal regulations and possibilities of financing rural tourism in Serbia, as well as in promoting good practice examples. For the stated purpose, the role of specialized media with a long tradition, such as*

the newspaper "Farmer" and the book "Farmers' Agricultural Calendar" in the issue of "Dnevnik-Poljoprivrednik" AD, Novi Sad, is especially important. The experience of Serbia confirms the thesis on the importance of such promotion of rural tourism.

Key words: *Rural Tourism, Promotion, Specialized Media, Republic of Serbia*

1. Uvod

Pored poljoprivrede, kao najstarije privredne delatnosti, vremenom su se u ruralnim područjima razvile dopunske-nepoljoprivredne delatnosti, koje su s njom uzročno-posledično povezane. Ruralni turizam je najznačajnija dodatna (nepoljoprivredna) delatnost na poljoprivrednim gazdinstvima. Značaj ove delatnosti je, kako u pogledu ostvarenog prihoda, te uticaja na povećanje zaposlenosti i razvoj ruralnih ekonomija, tako i u pogledu smanjenja demografskog praznjenja ruralnih sredina.

Prema definiciji ruralnog turizma, koju je 1986. godine usvojilo Veće Evrope i koja je danas opšteprihvaćena na nivou Evropske unije i najprisutnija je u stranoj i domaćoj literaturi: „termin ruralni turizam se koristi u slučajevima kada je ruralna kutura ključna komponenta ponudjenog turističkog proizvoda.“¹ Specifičnost za proizvod ruralnog turizma predstavlja nastojanje da se posetiocu pruži lični kontakt, „osećaj za fizičko i ljudsko okruženje u ruralnom prostoru i koliko je to moguće, da mu se pruži mogućnost učestvovanja u aktivnostima, tradiciji i stilu života lokalnog stanovništva.“² Veće Evrope definiše ruralni turizam i sa aspekta da on obuhvata sve aktivnosti koje se mogu realizovati u ruralnim oblastima kao što su: pešačenje, aktivnosti na vodi, u vazduhu, kao i razne sportske aktivnosti. Takođe, aktivnosti koje se sprovode u okviru ruralnog turizma obuhvataju i upoznavanje sa proizvodnim procesima u poljoprivrednoj proizvodnji, kulturne, gastronomske, kao i aktivnosti zdravstvenog karaktera.³

¹ Demonja D, Ružić P. (2010): *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*, Meridijani, Zagreb, str. 14.

² Košić K. (2012): *Ruralni turizam Vojvodine*, Monografija, Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad, str. 21.

³ Pančić Kombol T. (2000): *Selektivni turizam - uvod u menadžment prirodnih i kuturnih resursa*, TMCP Sagena d.o.o., Matulji, str. 128.

U skladu sa definicijom ruralnog turizma navedenoj u *Encyclopedia of Tourism* ističe se da je ruralni prostor osnovni resurs za razvoj ruralnog turizma, kao i da je razvoj ovog vida turizma uzrokovan potrebom stanovnika iz urbanih područja za odmorom i rekreacijom u ruralnom prostoru.⁴ Pojedini autori (Sznajder M., Przezborska L., Scrimgeour F.) definišu ruralni turizam kao segment multifunkcionalne poljoprivrede, pri čemu razvoj ruralnog turizma vezuju za: prirodne, demografske, infrastrukturne resurs i finansijske resurse i podršku države u oblasti ruralnog i regionalnog razvoja.⁵ Prema slovenačkom autoru (Koščak M.) ruralni turizam je „treća opcija turizma“ , kao i razvoja pojedinih regija. Prema ovom autoru, ruralni turizam daje dodatnu vrednost seoskoj privredi, ali i nove sadržaje, odnosno novi život kulturnoj i prirodnoj baštini.⁶

Potrebno je istaći da se u svim citiranim izvorima ne koristi termin samo „ruralni turizam“ već i „seoski turizam“. Roberts L., Hall D. navode i nabrajaju termine koji opisuju turizam u ruralnim oblastima, a to su: agroturizam, „turizam na farmama“, zeleni, ekoturizam, ...⁷ Takođe, prema mišljenju Pančić Kombol T. pojam ruralni turizam se često zamenjuje pojmovima ekoturizam, zeleni turizam, prirodni turizam, farmerski turizam, agroturizam i seljački ili seoski turizam.⁸ Održivi razvoj ruralnog turizma predstavlja deo integralnog ruralnog razvoja, koji se definiše kao „savremeni koncept koji predstavlja kompleksan razvoj određenog ruralnog područja na osnovu raspoloživih prirodnih, materijalnih, infrastrukturnih i ljudskih resursa kojima se upravlja sa dužnom pažnjom na očuvanju ravnoteže čoveka i prirode.“⁹

Ruralni turizam je multisektorska delatnost s obzirom na to da turistička ponuda objedinjuje ekonomski, društveni i kulturni aspekt. Pojava ovog vida turizma na turističkom tržištu vezana je za specifične zahteve turista, koji

⁴ *Encyclopedia of Tourism* (2000): Urednici: Jafari, Routledge, London – New York, str. 51.

⁵ Sznajder M, Przezborska L, Scrimgeour F. (2009): *Agritourism*, CAB International, Oxfordshire, UK, Cambridge, USA, str. 46-47.

⁶ Koščak M. (1995): *Razvoj ruralnog turizma u Sloveniji*, Naučno-stručni časopis: Turizam, godina XLIII, broj 7-8/1995, Hrvatska turistička zajednica, Institut za turizam, Zagreb, str. 135.

⁷ Roberts L, Hall D. (2003): *Rural Tourism and Recreation: Principles to Practise*, CABI Publishing, Oxon, UK, str. 15.

⁸ Pančić Kombol T. (2000): *Selektivni turizam - uvod u menadžment prirodnih i kuturnih resursa*, TMCP Sagena d.o., Matulji, str.126-127.

⁹ Njegovan Z, Pejanović R. (2009): *Ruralna regionalizacija AP Vojvodine*, Monografija, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, Novi Sad, str. 180.

nasuprot iskustvima koja se mogu steći u masovnom turizmu, žele kroz ovu vrstu turizma da upoznaju različite kulture, običaje, navike, načine života i ishrane. Navedene različitosti „najbolje se mogu sagledati u ruralnim sredinama pojedinih država s obzirom na to da su ove sredine čuvari tradicije, jer u njima nije došlo, pod uticajem masovne kulture, do brisanja granica u osobnostima obeležja pojedinih naroda i nacija.“¹⁰

U daljem razmatranju, koristiće se opšte prihvaćena definicija u okviru Evropske unije, prema kojoj se ruralni turizam definiše kao vid turizma koji obuhvata sve turističke aktivnosti koje mogu da se odvijaju u ruralnim predelima i koje mogu da se uvrste u turističku ponudu tih područja. Prema kategorizaciji Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), ruralnim područjima se smatraju ona koja imaju gustinu naseljenosti manju od 150 stanovnika po km².

Srbija je, prema navedenom kriterijumu, dominantno ruralno područje, s obzirom na to da ruralne oblasti čine 85% od ukupne teritorije. Smatramo da se sve turističke aktivnosti, kreirane i realizovane u ruralnim područjima, mogu smatrati nekim oblikom ruralnog turizma.¹¹

2. Mogućnosti i ograničenja za razvoj ruralnog turizma u Srbiji

Osnovne prirodne resurse značajne za razvoj ruralnog turizma u Srbiji predstavljaju prirodne raznovrsnosti, prijatna klima, bogatstvo biljnog i životinjskog sveta, relativno ekološki čist vazduh, voda i zemljište. U društvene resurse ubrajaju se očuvana karakteristična etno obeležja, bogato kulturno i istorijsko nasleđe, folklor, tradicionalne rukotvorine, raznovrsni narodni običaji, stari zanati, kao i brojne etnografske i gastronomske manifestacije koje se održavaju u ruralnim područjima. Fizički resursi od značaja za razvoj ruralnog turizma su očuvana tradicionalna ruralna arhitektura, kulturno-istorijski spomenici, muzeji, galerije, biblioteke i druge kulturne ustanove u ruralnim područjima, kao i sakralni objekti. Takođe, fizički resursi su i javna infrastruktura i turistička signalizacija, koji su neodgovarajućeg kvaliteta i kvantiteta.

¹⁰ Radović G, Pejanović R, Njegovan Z. (2012): *Etnografske i gastronomske manifestacije kao indikatori razvoja ruralnog turizma u Vojvodini*, Tematski zbornik radova: Turizam: izazovi i mogućnosti - Turistička privreda i povezane teme; VII naučni skup sa međunarodnim učešćem: Mediteranski dani, Trebinje 2012, Trebinje 20-22. septembar 2012, str. 487.

¹¹ Radović G. (2015): *Modaliteti finansiranja ruralnog turizma u Republici Srbiji*, doktorska disertacija, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, str. 35.

Srbija raspolaže sa prirodnim resursima za razvoj ruralnog turizma, imajući u vidu da se 3.904 od ukupno 4.715 naselja nalaze u ruralnim područjima. Ruralne oblasti, pored prirodnih lepota karakteriše i očuvana seoska arhitektura, tradicionalna posvećenost starim zanatima, bogato kulturno-istorijsko nasleđe i etno obeležja, kao i raznovrsna gastronomska ponuda i tradicionalna gostoljubivost. U ruralnim sredinama se godišnje organizuje preko 1.500 različitih manifestacija, što predstavlja čak četiri manifestacije dnevno, a što bi moglo i trebalo da se iskoristi za razvoj ruralnog turizma.

U ruralnim oblastima dominira monofunkcionalna poljoprivreda, te se Srbija ubraja u „najagrarnije zemlje Evrope“. Prema rezultatima Popisa poljoprivrede iz 2012. godine u strukturi poljoprivrednih gazdinstava dominiraju porodična, koja čine 99,6% od ukupnog broja registrovanih gazdinstava. Siromaštvo je, poslednjih godina, postalo „ruralni fenomen“ s obzirom na to da je prema istraživanjima u ruralnim područjima dvostruko više stanovnika siromašno u odnosu na urbana naselja. Uzrok je u činjenici da je u periodu tranzicije najveći deo stanovnika ruralnih sredina ostao bez sigurnih prihoda. Deagrarijacija je, takođe, ozbiljan problem.

Ruralni turizam je veoma važan segment multifunkcionalne poljoprivrede, čiji je razvoj u Srbiji neophodnost, ali i razvojna perspektiva, imajući u vidu da je veličina prosečnog poljoprivrednog gazdinstva oko četiri hektara, te na ovim posedima ne postoje uslovi za razvoj konkurentne poljoprivredne proizvodnje. Iz tog razloga je razvoj multifunkcionalne poljoprivrede, odnosno delatnosti koje se naslanjaju na poljoprivredu, neophodnost, ali i mogućnost za ostvarenje dodatnog prihoda seoskom stanovništvu.

Sagledavajući mogućnosti, odnosno komparativne prednosti za razvoj ruralnog turizma, kao i aktuelni stepen siromaštva, nerazvijenosti i deagrarijacije ruralnih područja, može se zaključiti da razvoj turizma može da bude perspektiva ruralnog razvoja u Srbiji. Imajući u vidu da jedna novčana jedinica uložena u turizam donosi prihod i do 2,2 novčane jedinice, korist od razvoja ruralnog turizma imala bi i seoska gazdinstva, ali i lokalna ekonomija.

Primarna ograničenja za razvoj ruralnog turizma u Srbiji su nedostatak razvojnih strategija, adekvatnih izvora finansiranja i nezainteresovanost mladih kadrova. Strategija razvoja ruralnog turizma je neophodna imajući u vidu pozitivan ekonomski efekat ove delatnosti na diverzifikaciju i razvoj ruralnih ekonomija, kao i činjenicu da je Republika Srbija dominantno ruralno područje. Ograničenje za razvoj ruralnog turizma predstavlja i nedovoljna razvijenost poljoprivrede, usled čega poljoprivredna gazdinstva ne raspolažu dovoljnim

finansijskim sredstvima da bi razvila „pijacu u sopstvenom dvorištu“, kako se u literaturi često naziva ruralni turizam. U cilju razvoja ruralnog turizma neophodan je razvoj poljoprivrede. Paralelno razvijanje turističke i poljoprivredne delatnosti je neophodno i u cilju ekonomske održivosti ruralnih poljoprivredno-turističkih domaćinstava, s obzirom na to da je svega 4% popunjenost turističkih kapaciteta, kao i da je tražnja sezonski uslovljena, odnosno da je pretežno aktuelna u letnjeg periodu.

Problemi u razvoju ruralnog turizma u Srbiji su brojni. Prvenstveno to je nedostatak finansijskih resursa, nepostojanje definisanih standarda i registra ruralnog turizma, nedovoljna ponuda turističkih sadržaja, nerazvijenost saobraćajne i komunalne infrastrukture, kao i turističke signalizacije. Probleme u razvoju predstavlja i nedovoljno udruživanje pružalaca usluga i njihova edukacija. Veliki razvojni problem predstavlja i nerazvijenost turističkog posredovanja, odnosno nedovoljna angažovanost turističkih agencija u promociji i prodaji ruralnog turističkog proizvoda.

3. Razvijenost ruralnog turizma u Srbiji

Ruralni turizam je počeo da se razvija na području Srbije 70-ih godina XX veka u selu Devići, na teritoriji opštine Ivanjica. To je bio početak bavljenja ruralnim turizmom ne samo u Republici Srbiji, već i u celoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Današnja razvijenost ruralnog turizma u Srbiji ne može se meriti sa razvijenošću ovog vida turizma u zemljama u okruženju, pre svega u Sloveniji i Hrvatskoj, kao ni u evropskim državama sa sličnom dužinom razvojnog perioda.

Srbija nema razvijenost turizma adekvatnu resursima sa kojima raspolaze. Prema rezultatima popisa poljoprivrede u 2012. godini od ukupnog broja poljoprivrednih gazdinstava, ruralnim turizmom bavi se manje od 1% gazdinstava. U cilju efektivnog i efikasnog razvoja ruralnog turizma u Srbiji potrebno je da se on zasniva na održivim osnovama, odnosno uz uvažavanje ekonomskih, ekoloških, demografskih i društveno-socijalnih faktora razvoja.

Prema aktuelnim statističkim podacima ruralni turizam je nedovoljno zastupljen među nepoljoprivrednim delatnostima koje se realizuju u ruralnim područjima. Konkretno, prosečna zastupljenost turizma u drugim profitabilnim delatnostima na poljoprivrednim gazdinstvima na području Republike Srbije je samo 0,66 odsto. Po regionima ova zastupljenost je najveća na području AP Vojvodine i čini 1,11 odsto, u regionu Šumadije i zapadne Srbije je 0,67 odsto, a u regionu južne i istočne Srbije i u Beogradskom regionu je 0,48 odsto.

Na osnovu navedenih podataka može se zaključiti da je ruralni turizam u Srbiji, i pored zadovoljavajućeg broja kategorisanih subjekata, nedovoljno razvijen.

Aktuelna faza razvijenosti ruralnog turizma u Srbiji može se smatrati početnom fazom organizovanog razvoja, s obzirom na to da se ovaj vid turizma u prethodnim decenijama sporadično (*ad hoc*) razvijao u skladu sa individualnim inicijativama. Smatramo da donošenjem Programa razvoja održivog ruralnog turizma u Republici Srbiji, koji je usvojen u novembru 2011. godine, počinje njegov organizovani razvoj.¹² U aktuelnoj početnoj fazi organizovanog razvoja ruralnog turizma u Srbiji, neophodno je da državna finansijska podrška bude ključni modalitet finansiranja, kao što je to slučaj u Sloveniji, Austriji i Mađarskoj. U budućoj fazi razvoja ruralnog turizma u Srbiji, potrebno je da se razviju modaliteti finansiranja zasnovani na tržišnim principima.¹³ U cilju razvoja ruralnog turizma u Srbiji potrebna je aktivna promocija ove delatnosti u specijalizovanim medijima.

4. Značaj specijalizovanih medija za promociju i razvoj ruralnog turizma u Srbiji

U Srbiji postoje dva štampana medija u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja sa veoma dugom tradicijom.. To su list "Poljoprivrednik" i knjiga "Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar".

List „Poljoprivrednik“ je najstarije specijalizovano glasilo za poljoprivredu i selo na području Republike Srbije, i bivše SFRJ, koje u kontinuitetu izlazi već 62 godine. Od prvog broja, koji je izašao 02. decembra 1956. godine, uređivačka politika lista „Poljoprivrednik“ se temelji na sintagmi „agronom u kući“, koja i najbolje odslikava njegovu edukativnu funkciju. Generacije poljoprivrednika su stasavale uz list „Poljoprivrednik“, a tokom šest decenija trajanja on je na svojim stranicama predstavljao sve aspekte razvoja i promena u našoj poljoprivredi, kao i života i rada na selu.¹⁴

¹² Program razvoja održivog ruralnog turizma u Republici Srbiji, Službeni glasnik Republike Srbije, br.85/2011.

¹³ Radović G. (2015): *Modaliteti finansiranja ruralnog turizma u Republici Srbiji*, Doktorska disertacija, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.

¹⁴ Radović G, Crnobarac J. (2017): *List „Poljoprivrednik - šest decenija u funkciji razvoja poljoprivrede*, Knjiga apstrakata, Prvi naučni simpozijum: Teorija i praksa agrara u istorijskoj perspektivi, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, Centar za agrarnu istoriju - CAI, Novi Sad, 16-17. novembar 2017, str. 56.

List "Poljoprivrednik" je osnovno izdanje novinsko-izdavačkog preduzeća "Dnevnik-Poljoprivrednik" AD, Novi Sad i jedinstveno je informativno-stručno glasilo za selo i poljoprivredu u Republici Srbiji koje u kontinuitetu izlazi već više od šest decenija. List izlazi dvonedeljno i prodaje se u pretplati, odnosno distribuira se direktno na kućne adrese pretplatnika – poljoprivrednih subjekata na području Republike Srbije. Takođe, deo tiraža prodaje se na kioscima i to na području Republike Srbije i Republike Srpske (BiH). Za „Poljoprivrednik“ pišu najpoznatija i najpriznatija imena u oblasti agrara i ruralnog razvoja.

U svakom broju objavljuju se brojni stručni prilozi iz biljne i stočarske proizvodnje, kao i poljoprivredne tehnike, čiji su autori eminentni naučnici i poljoprivredni stručnjaci. Takođe, redovno informiše i o događajima koji se odnose na agrarnu privredu, ruralni razvoj, kao i razvoj ruralnog turizma.

List „Poljoprivrednik“ kompetentno informiše čitaoce o aktuelnim izmenama zakonske regulative u oblasti ruralnog turizma na području Srbije. Primera radi nedovano je u listu objavljeno da se skladu sa planiranim izmenama Zakona o turizmu i Zakona o ugostiteljstvu, ukida dosadašnja obaveza da, seoska turistička domaćinstva i fizička lica koji su pružaoci usluga smeštaja u objektima domaće radinosti, posluju preko posrednika, odnosno omogućava im se da samostalno izdaju račune za izvršene usluge. Takođe, čitaoci su u ovom broju informisani i da se uvodi paušalno plaćanje boravišne takse i poreza, kao i obavezna elektronska prijava svih turista.¹⁵

Knjiga "Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar" je godišnje izdanje novinsko-izdavačkog preduzeća "Dnevnik-Poljoprivrednik", AD, Novi Sad. Reč je o knjizi koja je na tržištu popularno nazvana "Mala poljoprivredna enciklopedija", a u znaku je slogana "NOVA ZNANJA - DOSTIGNUĆA - ISKUSTVA". U knjizi su zastupljeni tekstovi iz svih oblasti poljoprivredne proizvodnje, kao i agrarne ekonomije, ruralnog razvoja, zadrugarstva, obrazovanja u poljoprivredi, kulturne baštine, poljoprivrednog savetodavstva i sl. Tradicionalno deo tiraža "Poljoprivrednikovog poljoprivrednog kalendara" proda se pre nego što se knjiga odštampa, a kupci su, pre svega poljoprivredni proizvođači, ali i zemljoradničke zadruge, uljare, šećerane sa područja Republike Srbije, kao i zemalja u okruženju.

¹⁵ Radović G. (2018): *Izmenama zakona do jednostavnijeg poslovanja u ruralnom turizmu*, list „Poljoprivrednik“ broj 2653, 9. novembar 2018. godine, „Dnevnik-Poljoprivrednik“ AD, Novi Sad, str. 5.

Prema (Pejanović i sar, 2018) novija istorija poljoprivrede i sela u Srbiji, period od Drugog svetskog rata do danas, može se pratiti kroz „Poljoprivredni kalendar“ u kojem su obrađene gotovo sve aktuelne teme iz pojedinih razvojnih faza poljoprivrede i sela, a u kojem saraduje veliki broj agrarnih stručnjaka.¹⁶

U knjizi je svake godine jedna tematska celina posvećena ruralnom turizmu kao delatnosti koja može da obezbedi najbržu diverzifikaciju ekonomskih aktivnosti na poljoprivrednim gazdinstvima s obzirom na to da istovremeno omogućuje i razvoj turizma, trgovine, zanatstva i sl. Razvoj ruralnog turizma može da se posmatra kao deo integralnog ruralnog razvoja ruralnih područja u Srbiji, ali i deo kreativne industrije, oblik ruralnog preduzetništva i sl.¹⁷ Prethodnih godina u knjizi su objavljeni tekstovi koji ukazuju na značaj organske poljoprivredne proizvodnje za razvoj seoskog turizma, istaknut je značaj očuvanja etno obeležja, odnosno etno kuća kao dodatnih atraktivnosti u turističkoj ponudi ruralnih prostora. Takođe, čitaoci su edukovani o važnosti kvaliteta poljoprivrednih proizvoda za razvoj ruralnog turizma, odnosno konkurentne turističke ponude.

Oblici ruralnog turizma su brojni, prema jednom istraživanju smatra se da ih ima preko 90. Na stranicama najnovijeg broja knjige „Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar“ predstavljena je mogućnost razvoja eko-ruralnog turizma u zaštićenim područjima u Vojvodini.

U knjizi „Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar“ se čitaoci redovno informišu i edukuju i o dodatnim mogućnostima razvoja ruralnog turizma, kao i o modalitetima finansiranja, s obzirom na to da su finansijski resursi među primarnim za razvoj ovog značajnog segmenta multifunkcionalne poljoprivrede.

5. Zaključak

Razvoj ruralnog turizma u Srbiji je izuzetno složen proces, s obzirom na to da se ruralne oblasti svrstavaju među najheterogenije u Evropi u pogledu prirodnih, ekonomskih, demografskih i socijalnih uslova. Stoga je potrebno

¹⁶ Pejanović R, Ćirović M, Malešević M, Žebeljan D. (2018): *Novija istorija poljoprivrede kroz prizmu „Poljoprivrednikovog poljoprivrednog kalendara*, Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2018, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, str. 88.

¹⁷ Pejanović R. (2019): *Kreativna industrija i preduzetnička ekonomija kao modeli integralnog ruralnog razvoja*, Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2019, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, str. 39.

da se u narednom periodu razvoj ruralnog turizma posmatra multisektorski, da bude zasnovan na adekvatnom zakonskom i strateškom okviru, uz razvojne precizne akcijske planove, koji će definisati modalitete finansiranja, ali i kontrolu realizacije ciljeva.

U cilju razvoja ruralnog turizma u Srbiji potrebna je **aktivna promocija** ove delatnosti u specijalizovanim medijima. Uloga i značaj specijalizovanih medija u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja je, pre svega, u transferu znanja stručnjaka i naučnika, koji se teorijski i praktično bave agrarom i ruralnim turizmom, ka poljoprivrednim subjektima u ruralnim područjima. Značaj specijalizovanih medija je i u informisanju poljoprivrednih subjekata o zakonskoj regulativi i mogućnostima finansiranja ruralnog turizma, kao i u promociji primera dobre prakse, odnosno poljoprivrednih subjekata koji uspešno razvijaju i turističku delatnost.

Promocija ruralnog turizma, kao dodatne delatnosti na poljoprivrednim gazdinstvima, važna je višestruko: u cilju veće potpunosti turističkih kapaciteta, odnosno rasta turističkog prometa, i prihoda od turizma kod ovih subjekata, itd. Promocija u specijalizovanim medijima je značajna i kao ogledni primer i uzor i drugim poljoprivrednim gazdinstvima da se osmele i krenu u preduzetnički poduhvat, odnosno u razvoj ruralnog turizma. U navedenu svrhu posebno je važna uloga specijalizovanih medija sa dugom tradicijom, kao što su list „Poljoprivrednik“ i knjiga „Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar“, koji pokazuju pozitivne rezultate u Republici Srbiji.

Literatura

Demonja D, Ružić P. (2010): *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primerima dobre prakse i europskim iskustvima*, Meridijani, Zagreb.

Encyclopedia of Tourism (2000): Urednici: Jafari, Routledge, London – New York.

Košić K. (2012): *Ruralni turizam Vojvodine*, Monografija, Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.

Košćak M. (1995): *Razvoj ruralnog turizma u Sloveniji*, Naučno-stručni časopis: Turizam, godina XLIII, broj 7-8/1995, Hrvatska turistička zajednica, Institut za turizam, Zagreb.

Njegovan Z., Pejanović R. (2009): *Ruralna regionalizacija AP Vojvodine*, Monografija, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, Novi Sad.

Pančić Kombol T. (2000): *Selektivni turizam - uvod u menadžment prirodnih i kuturnih resursa*, TMCP Sagena d.o.o., Matulji.

Pejanović R. (2009): *Preduzetništvo i (agro)ekonomija*, Monografija, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.

Pejanović R, Njegovan, Z. (2011): *Ruralni razvoj i lokalni ekonomski razvoj AP Vojvodine*, Monografija, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.

Pejanović R. (2013): *Ogledi iz agrarne i ruralne ekonomije*, Monografija, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.

Pejanović R. (2019): *Kreativna industrija i preduzetnička ekonomija kao modeli integralnog ruralnog razvoja*, Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2019, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, str. 35-39.

Pejanović R, Ćirović M, Malešević M, Žebeljan D. (2018): *Novija istorija poljoprivrede kroz prizmu „Poljoprivrednikovog poljoprivrednog kalendara*, Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2018, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, str. 88-93.

Pejanović R, Tomaš-Simin M. (2016): *Organska poljoprivreda u funkciji razvoja seoskog turizma*, Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2016, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, str. 52-54.

Petrović M, (2019): *Etno kuće kao dodatna atraktivnost u turističkoj ponudi ruralnih prostora*, Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2019, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, str. 40-41.

Program razvoja održivog ruralnog turizma u Republici Srbiji, Službeni glasnik Republike Srbije, Beograd, br.85/2011.

Radović G, Pejanović R, Njegovan Z. (2012): *Etnografske i gastronomske manifestacije kao indikatori razvoja ruralnog turizma u Vojvodini*, Tematski zbornik radova: Turizam: izazovi i mogućnosti - Turistička privreda i povezane teme; VII naučni skup sa međunarodnim učešćem: Mediteranski dani, Trebinje 2012, Trebinje 20-22. septembar 2012, str. 481-489.16.

Radović G. (2013): *Problemi razvoja ruralnog turizma u Republici Srbiji*, Agroekonomika, broj 59-60, Izdavač: Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, str.114-123

Radović G. (2015): *Modaliteti finansiranja ruralnog turizma u Republici Srbiji*, Doktorska disertacija, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad.

Radović G, Crnobarac J. (2017): *List „Poljoprivrednik - šest decenija u funkciji razvoja poljoprivrede*, Knjiga apstrakata, Prvi naučni simpozijum: Teorija i praksa agrara u istorijskoj perspektivi, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u

Novom Sadu, Departman za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, Centar za agrarnu istoriju - CAI, Novi Sad, 16-17. novembar 2017, str. 56.

Radović G. (2018): *Izmenama zakona do jednostavnijeg poslovanja u ruralnom turizmu*, list „Poljoprivrednik“ broj 2653, 9. novembar 2018, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, str. 5.

Radović G. (2019): *Ruralni razvoj: mogućnosti i ograničenja – problemi u razvoju ruralnog turizma u Srbiji*, Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2019, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, str. 47-49.

Roberts L, Hall D. (2003): *Rural Tourism and Recreation: Principles to Practise*, CABI Publishing, Oxon, UK, str. 15.

Sekulić D, Mandarić M, Cvijanović D, Kostić M. (2019): *Važan aspekt razvoja turizma- kvalitet poljoprivrednih proizvoda kao osnova konkurentnosti turističke ponude*, Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2019, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, str. 50-51.

Sznajder M, Przezborska L, Scrimgeour F. (2009): *Agritourism*, CAB International, Oxfordshire, UK, Cambridge, USA.

Tešić O, Stojanović T, Tabak B. (2019): *U zaštićenim područjima u Vojvodini – veliki potencijal za razvoj ruralnog turizma*, Poljoprivrednikov poljoprivredni kalendar 2019, Dnevnik-Poljoprivrednik AD, Novi Sad, str. 42-46.